

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שער מורה מוריניו הרב יהודה גנס שליט"א שבת כי תצא תשע"ז:

הרואה קן ציפור האם חייב לקיים מצות שילוח הקן

- א. הנה במצות שילוח הקן הוזהרנו על ג' אופנים: א] לא לקחת את האם והבנים יחדיו, והעושה כן עבר בלאו ועשה. ב] לא לקחת את האם ולהניח את הבנים¹, ונחלקו הראשונים והאחרונים אם העושה כן עבר בלאו ועשה, או שעבר רק על עשה². ג] לא לקחת את הבנים ולהניח את האם, והעושה כן עבר על עשה³.
- ב. ובשו"ת חוות יאיר⁴ הסתפק האם כל רואה קן צפור חייב לשלח את האם, או שלא נאמרה המצוה אלא שאם רוצה לקחת את הבנים אסור לו לקחתם כל זמן שלא שילח את האם, אולם כל שרוצה להניח את הקן כמות שהוא איננו מצווה לשלח את האם.
- ג. ומסקנתו שם היא, שאף שלדעת התוספות⁵ אין חיוב כל זמן שאינו רוצה בבנים, מ"מ החו"י גופיה מסיק שאין ההלכה כן אלא מחוייב לשלח בכל אופן.
- ד. ועיקר ראייתו לכך היא ממה שאמרו בגמ' "יכול יחזור בהרים וגבעות כדי שימצא קן ת"ל כי יקרא במאורע לפניך", ואם נאמר שאין החובה אלא כשרוצה בבנים, איך היה עולה על הדעת שמחוייב לחזור אחר קן. [וכמו שפשוט שאין אדם חייב לחזור אחר בהמה לשחטה], וכן כתב שלפי הטעם שנאמר בזוהר בטעם המצוה⁶ מסתבר שמחוייב לשלח בכל אופן, גם מדברי שו"ת חכם צבי⁷ נראה לכאור' שנקט כחור"י⁸.
- ה. והנה במש"כ להוכיח מדברי התוס' להיפך יל"ע בזה לענ"ד, דהנה ז"ל התוס' שם [בביאור ספק הגמ' שני סדרי ביצים זה על גבי זה מהו]: "פי", אי הוי חציצה ויכול ליקח התחתונים קודם שילוח, ואי לא הויא חציצה אסור ליקח עד שישלח...", והוכיח מזה החו"י שאינו חייב לשלח בכל אופן [לשיטת התוס'], שאם חייב מה מקום הספק בזה, הרי חייב בכל אופן לשלח מחמת הביצים העליונות, עיי"ש. אמנם לכאור' יש לדון בזה, דלשון התוס' הוא אם יכול לקחת קודם שילוח, ומשמע שישלח לבסוף האם ויקיים מצות השילוח, וכל הספק הוא בסדר הדברים, ועיין.
- ו. והנה בשו"ת חתם סופר⁹ צידד לחלוק על החו"י, ואחת מראיותיו היא ממה שכתב הרמב"ם שטעם המצוה היא כדי שנתרגל שלא להתאכזר לעקור אם על בנים [שאף שאמרו חז"ל שהאומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו, היינו שאין לומר שהוא מטעם שהקב"ה מרחם על הבעלי חים בכך, שהרי הם נבראו לצורך האדם, אלא שתכלית המצוה היא כדי שאנחנו נתרגל ברחמנות], אשר לפי זה מסתבר שאדרבה במקום שאינו צריך לבנים אסור לו לשלח את האם, שאדרבה מרגיל עצמו להתאכזר ולצער בע"ח בחינם.
- ז. ולכן מסיק שם החת"ס שבשבת אין לשלח את הקן, משום שלטעם הוזהר ודאי אין לשלח בשבת, ואף לנגלה אף שלסוברים שאם מחליט לרצות הבנים ומשלח האם מקיים את המצוה, מ"מ מאחר שלדעת הרמב"ם אין מקיים המצוה אלא בתופס האם בידו ומשלחה¹⁰, ובשבת א"א לעשות כן משום צידה ומוקצה אין לעשות כן בשבת ולהתאכזר בחינם [אולם בחול יכול להחליט שרוצה בבנים ולקיים המצוה ע"י שיתפוס האם בידו וישלחה, ושוב אין כאן אכזריות, כיון שמקיים מצוה¹¹].

¹ כמבואר במשנה חולין קמ"א.

² עיין מנחת חינוך מצוה תקמ"ה.

³ וכמבואר בגמ' חולין קמ"א:.

⁴ סימן ס"ו.

⁵ חולין קמ"ד שני סדרי ביצים.

⁶ שהוא כדי לעורר את רחמי הקב"ה על בניו שבגלות, שצער היונה על בניה מעורר את רחמי שמים עיי"ש.

⁷ סי' פ"ג.

⁸ שהסתפק במי ששילח האם והבנים יחדיו אם קיים המצוה, ואם נימא שאין המצוה רק ברצוה הבנים לכאור' אין מקום לספק, דפשוט לכאור' שלא קיים המצוה.

⁹ או"ח סי' ק'.

¹⁰ ואמנם דבריו קצ"ע דלכאור' לא אמר כן הרמב"ם אלא במי שעבר על הלאו ובא לקיים העשה לנתק את הלאו, עיי"ש בדבריו פי"ג משחיטה, וצ"ע.

¹¹ דברי החת"ס שם קצרים וכתבתי את דבריו ע"פ הבנתו הדלה בדבריו.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- ח. ולכאור' גם לולא פירושו של הרמב"ם יש להוכיח כן, דבמשנה שנינו "האומר על קן צפור יגיעו רחמיה משתקין אותו", ואם נאמר שהמצוה היא להתאכזר ולצער היונה, איך היה עולה על הדעת דטעם המצוה הוא מחמת רחמי הקב"ה על היונה.
- ט. והנה נחלקו רבי יהודה וחכמים¹² האם הלוקח אם על הבנים לוקח ואינו משלח או משלח ואינו לוקח, ולדעת חכמים משלח ואינו לוקח, דהוי לאו הניתק לעשה, ויכול ע"י שילוחו לתקן את עבירת הלאו.
- י. ונחלקו הראשונים בדעת חכמים, האם לא נאמר העשה אלא לאחר שעבר על הלאו, או שהעשה נאמר גם קודם עבירת הלאו וגם אחריה¹³.
- והנה לסוברים שלא נאמר העשה אלא לאחר שעבר על הלאו, נראה פשוט דהרואה אם על הבנים אינו חייב לשלח, שהרי אין עליו כרגע שום מצות עשה, ומסתבר א"כ שגם לרבי יהודה כן הוא, שהרי לא נחלקו ר"י וחכמים אלא בדין המלקות, אולם לא מצינו שהם נחלקו בגדר המצוה ומחכמים נשמע לרבי יהודה, כן היה נראה לכאור', אולם בשו"ת חת"ס שם צידד לומר להיפך שאדרבה חכמים ורבי יהודה נחלקו בזה גופיה מה היא גדר המצוה, וצ"ע.
- יא. ובחזון איש¹⁴ הוכיח ממה שמצינו בגמ'¹⁵ שבינוי שובך [שאסור לאדם לזכות בביצים כל זמן שהיונה עליהם] יכול אדם אחר להפריח היונה מעט מעל גבי הביצים ויזכה בהם הבעלים, הרי שאין חובה לשלח, דאל"כ ביטל השני את מצות השילוח, עיי"ש.
- יב. וכתב שם החזון איש לדחות את ראיותו של החו"י ממה שאמרו יכול יחזר בהרים וכו', שלולא הפסוק "כי יקרא" קס"ד שחייב כל אחד לקיים פעם בחיים את מצוה זו, אולם לאחר שנאמר פסוק זה ע"ע גדר המצוה הוא רק ברוצה הבנים, עיי"ש.
- יג. ומצינו כן כבר מפורש בדברי הר"ן בחידושי¹⁶ על מה שאמרו בגמ' שאם האם הרגה את הנפש אסור לשחח שצריך לקיים "ובערת הרע מקרבך", והביא הר"ן שיש הקשו ידחה לאו ועשה של שילוח הקן את מצות ובערת הרע מקרבך, וישבו שובערת זו מצוה המוטלת עליו, אולם מצות שילוח הקן אינה מצוה המוטלת עליו שאם לא רצה הבנים פטור מלשלח, עיי"ש. הרי מפורש בדבריו כשיטת החזו"א.
- יד. העולה מכל הנ"ל, שדעת החו"י שהרואה כן חייב לשלח את האם גם אם אין רוצה בבנים, וכל היא לכאור' גם דעת החכ"צ, אולם בחזו"א הסיק להיפך, וכן מפורש גם בדברי הר"ן, וכן נראה מדברי הרמב"ם והרמב"ן, וכן צידד גם בשו"ת חת"ס.
- טו. ולפי זה היה מקום לדון אם ראוי לאדם להכניס את עצמו לחיוב המצוה, ולהחליט שרוצה בבנים כדי לקיים המצוה, שלכאור' אם מהות המצוה היא שאם רוצה בבנים ישלח את האם קודם, הרי שכל שאינו רוצה בבנים באמת אין לו מצוה, וכשם שלא מצינו שמן הראוי להחליט שרוצה בשר כדי לקיים מצות שחיטה [ובפרט לדברי הרמב"ם שטעם המצוה הוא להתרגל ברחמנות].
- טז. אולם מדברי החת"ס הנ"ל נראה להיפך וכמשנ"ת, וכ"כ בברכי יוסף ע"פ דברי האריז"ל, וכן ידוע שנהגו גדולי ישראל להשתדל לקיים מצות שילוח הקן¹⁷.

¹² חולין קמ"א.

¹³ בריטב"א במכות ט"ז. מבואר שאין העשה אלא קודם הלאו, ומאידיך מדברי הרמב"ן בקידושין ל"ד. נראה להיפך [וכן נראה לכאור' מדברי הרמב"ם במנין המצוות שבתחילת הל' שחיטה]. ועיין בספר נחל שלמה שהאר"ך בזה טובא.

[ואמנם צ"ע, דאם נימא שאין העשה אלא לאחר הלאו, איך אמרו בגמ' שאסור לזכות בבנים קודם ששילח האם שנאמר שלח תשלח והדר את הבנים תקח לך, הרי לא נאמר העשה כלל כל שלא לקח האם, וצ"ע].

¹⁴ יו"ד ס' קע"ה.

¹⁵ חולין קמ"א.

¹⁶ חולין קל"ט.

¹⁷ לא באתי בשיעור זה כמובן להקיף את כל הנושא שהאריז"ל בו האחרונים טובא, רק ליגוע בכמה נקודות בבירור הנושא, וע"ע בס' נחל שלמה להגר"ש אריאלי שליט"א שהאר"ך בזה טובא, ונעזרתי הרבה בדבריו. י"ש"כ גם לבני הבה"ח פינחס שמואל נ"ו שבלמוד עמו לאחרונה שנית שוב משנה זו, והתברר הרבה נקודות בסוגי א"ת.